

Sverige, IMF och den internationella valutapolitiken 1960–1994

Projektets syfte har varit att studera det svenska agerandet från framför allt Riksbankens sida gentemot Internationella valutafonden, IMF, vid strategiskt avgörande skeden i det internationella betalningssystemets utveckling 1960–1994, liksom hur detta agerande bemötts inom IMF. Projektplanen har utan svårighet låtit sig följas men vissa smärre korrigeringar har naturligtvis gjorts under arbetets gång.

Målsättningen att belysa Sveriges agerande inom IMF har formulerats som en ambition att bedöma Sveriges profil inom IMF-samarbetet. Har Sverige spelat en radikal, ifrågasättande och pådrivande roll eller en pragmatisk, understödjande och kompromissbenägen?

Detta mot bakgrund av den kluvna bild av Sverige som tecknats i olika sammanhang, särskilt vad gäller 1970-talet och det tidiga 1980-talet. Å ena sidan ett radikalt världssamvete fyllt av förebråelser mot ”den rika världen”, å andra sidan en pragmatisk aktör väl medveten om sin hemvist och sina intressen i just denna värld. Präglade denna kluvenhet – eller kanske snarare detta gap mellan retorik och praktik – Sveriges agerande i förhållande till IMF?

Andra frågor som inställer sig är vad medlemskapet i IMF kan ha betytt för svensk ekonomisk politik och för landets ekonomiska utveckling. De frågorna är svåra att besvara. Vad fondens alla synpunkter i samband med konsultationer, ett ständigt informations- och idéutbyte mellan fond och land, deltagande i årsmöten och kommittéer etc, kan ha fått för politiska effekter låter sig knappast utläsas ur några dokument. Att Sveriges ekonomiska utveckling gynnats av ett stabilt betalningssystem och ett rikligt informationsflöde – det är lätt att säga men svårt att bevisa. Vi har fått nöja oss med att redovisa omdömen från centrala aktörer, som kommer till uttryck i dokumenten eller som svar på våra direkta frågor.

Vår avsikt har varit att undersöka betydelsefulla händelser och skeenden, inte att i detalj följa utvecklingen år för år. Det vore nämligen omöjligt när det gäller så betydande institutioner som IMF och Riksbanken under så lång tid som 30 år. Ändå har vi naturligtvis behandlat många fler händelser och skeenden än de som nämndes i projektplanen. Vi har dessutom avslutat historien om Sverige och IMF 1992 i stället för 1994 eftersom Sveriges övergång till rörlig växelkurs 1992 utgör en naturlig slutpunkt.

Tre viktiga resultat

Det första och viktigaste resultatet är att historien om Sverige och IMF under perioden 1960–1992 blivit skriven. Tillsammans med föregående arbete, *Vägval i valutafrågan: Sverige och Bretton Woods* (SNS 2006), har därmed Sveriges förhållande till en av efterkrigstidens

mest betydelsefulla och kontroversiella internationella ekonomiska organisationer uttolkats från det tidiga 1940-talet till det tidiga 1990-talet.

Det andra viktiga resultatet är profileringen av Sverige i förhållande till IMF. Vi har gett den bok som ska komma ut av projektet titeln *En trogen anhängare*. Den bild vi fått av Sveriges agerande åskådliggörs nämligen enklast genom några av de adjektiv som ofta figurerar i vår redogörelse: blygsamhet, pålitlighet, försiktighet, kompromissbenägenhet. Sverige gick ofta ”den gyllene medelvägen” mellan starka och stridande viljor inom Valutafonden, mellan USA och Europa och mellan i- och u-länder – i det senare fallet med reservation för att man alltid vidhöll att fonden skulle ägna sig åt sitt ursprungliga uppdrag att skapa ordning i det internationella valutasystemet och inte förvandlas till ett biståndsorgan. Sverige sökte använda fonden som arena för kompromisser i internationella ekonomisk-politiska frågor och någon gång framskymtar att fonden på motsvarande sätt såg Sverige eller Norden som ett instrument för att uppnå kompromisser.

Ur fondledningens och fondtjänstemännens perspektiv framstod nog Sverige emellanåt (när svenskarna inte hukade i frågor som de inte ansåg berörde dem) ungefär som amerikanerna på 1960-talet såg på vice riksbankschefen Sven Jøge – som en trogen anhängare (”a real stalwart”).

Från svensk sida såg man sig också av tradition, som finansminister Kjell-Olof Feldt uttryckte saken i sitt tal vid fondens årsmöte 1988, som en övertygad anhängare (”a firm believer”) av internationellt samarbete.

Vi har alltså inte funnit några egentliga exempel på en radikal, ifrågasättande hållning från svensk sida mer än möjligen att man från nordisk sida ofta argumenterade för att IMF skulle lägga mer kraft på att övervaka stora ekonomier med avgörande inflytande på världsekonomin och mindre möda på små ekonomier. Vi har inte funnit något gap mellan retorik och praktik, vilket sannolikt kan förklaras av att den svenska ekonomiska politiken under långa perioder sköttes av pragmatiker som Gunnar Sträng och Kjell-Olof Feldt och av att samarbetet med IMF i huvudsak administrerades av Riksbanken och måste samordnas med övriga nordiska länder.

Ett tredje resultat, utöver behandlingen av en rad händelser och skeenden i valutasystemets utveckling är att ett antal (tidigare) nyckelpersoner inom Riksbank och finansdepartement fått ge synpunkter på vår historieskrivning och att vi därmed kunnat formulera ett ”slutord” som inte bara bygger på litteratur och dokument utan som förmedlar bedömningar av Sveriges agerande som bara ”insiders” kan ge. Det har resulterat i en översikt av Sveriges hållning gentemot IMF under olika tidsperioder och i relation till G10.

Hållningen över tid präglas av pragmatism och kontinuitet med något varierande engagemang. Hållningen i relation till IMF och G10 präglas av kluvenhet mellan ambitionen att bedriva multilateralt samarbete (inte minst inom IMF:s så kallade 20- och Interimskommittéer) och önskan att tillhöra ”de storas” sällskap.

Nya forskningsfrågor

Projektet om Sverige och IMF har tillsammans med ett föregående projekt om hur Sverige kom med i Bretton Woods-samarbetet, resulterat i en historik som sträcker sig över ett halvt sekel. Det återstår för hugade historiker att behandla perioden efter 1992. Det är emellertid en uppgift som inte blir lätt. Det är svårt att skriva historia när de händelser som ska behandlas ligger nära i tiden och den ideologiska och intressebaserade kampen om tolkningsföreträdet fortfarande är intensiv. Som en konsekvens härav är det också svårare att få tillgång till dokument från Riksbanken och IMF.

Den bild av Sverige som ”trogen anhängare” som vi framkallat ur litteratur och dokument kan möjligen av andra forskare komma att något nyanseras av det skälet att vi har baserat vår historieskrivning på dokument från Riksbanken och IMF. Det är möjligt att dokument från finans- och utrikesdepartementen talar ett mera IMF-kritiskt språk än dokumenten i Riksbankens arkiv. Av samtal och korrespondens med tidigare nyckelpersoner inom Riksbank och finansdepartement att döma har emellertid dessa båda i förhållande till IMF dominerande aktörer i huvudsak varit samkörda. Däremot har det inom UD funnits krafter som ibland velat dra åt andra håll.

Även om vi emellanåt redovisar händelser och skeenden förhållandevis detaljerat har vi bara skrapat på ytan av den oerhörda mängd litteratur och dokument som finns att tillgå. Vi har exempelvis gått igenom 130 volymer med dokument i Riksbankens arkiv men det är bara en mindre del av det material som finns tillgängligt. Förhoppningsvis har vi fokuserat på det mest väsentliga men för den som vill borra djupare i enskilda händelser och skeenden återstår fortfarande mycket att göra.

Projektets två viktigaste publikationer

Ett färdigt manus föreligger med titeln *En trogen anhängare: Sverige och IMF 1960-1992* och det för ett sådant manus lämpligaste förlaget, SNS, är villigt att ge ut en bok under förutsättning av att Riksbankens Jubileumsfond beviljar tryckningsbidrag. Boken beräknas omfatta ca 300 sidor och kommer att illustreras med bilder av IMF-chefer, svenska riksbankschefer och några av de nordiska direktörerna i fondens exekutivstyrelse. Den är tänkt att bestå av sex kapitel: Inledning, fyra kapitel som behandlar i tur och ordning perioderna 1960–1973, 1973–1981, 1982 och 1982–1992 samt ett slutord.

Vid en första anblick av innehållsförteckningen torde det knappast förvåna att 1973 markerar en gränslinje – det var då Bretton Woods-systemet föll. Däremot kan det kanske överraska att året 1982 fått ett eget kapitel. Förklaringen är att den svenska så kallade superdevalveringen ägde rum detta år och kom att utgöra den mest dramatiska episoden någonsin i förhållandet mellan Sverige och IMF. En preliminär version av detta kapitel har av det skälet publicerats som ”Superdevalveringen 1982: Sverige under IMF-luppen” i *Ekonomisk Debatt* nr 5 2009. Samtidigt hade det internationella valutasystemet vid denna tid funnit sina nya former.